

Diyamet İLMİ DERGİ

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI
Dini Yayınlar Dairesi Başkanlığı

•
Üç Ayda Bir Yayınlanır

•
Cilt : 40 • Sayı : 2 Nisan - Mayıs - Haziran 2004

Akraba Evliliğinin Toplum Hayatındaki Bazı Görünümleri : Dil, Din ve Tıp*

Dr. Dursun AYAN
Aile Araştırma Kurumu Uzmanı
Rahime BEDER-ŞEN
Aile Araştırma Kurumu Uzmanı
Gülşen ÜNAL
İstatistikçi
Semra YURTKURAN
Aile Araştırma Kurumu Uzmanı

Özet :

Akraba evliliği olgusu tıp alanındaki çalışmalar ile bir sorun olarak kendini gösterse de, aslında kökleri tarihin erken dönemlerine gitmektedir. Dil, din ve gündelik hayat pratiklerinin kültürel geri planında akraba, akrabalık, kanbağı ve evlilik kavramları hem birlikte hem de ayrı ayrı olarak vardır. Bu makalede akraba evliliği kavramı, bu olgunun çağcıl önemi açısından, bazı görünüşleri ile ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aile, Evlilik, Akraba evliliği

Abstract :

Some Appearances of Consanguineous Marriage at Cultural Accumulation and Social Life: Language, Religion and Medicine.

However, consanguinity has shown itself as a problem with in studies at medicine, as a matter in fact, its roots have been going to early period of history. Kin, kinship, consanguinity and family concepts have been in cultural background of language, religion and everyday life practices as a unity and also with combination of each others. In this article consanguineous marriage concept is studied with its some appearances because of its importance in modern age.

Key words: Family, marriage, consanguineous marriage

* Bu yazı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı'nın yaptığı Akraba Evliliğinin kültürel Nedenleri - Ankara Örneği (1998) araştırmanın birinci bölümünü oluşturmaktadır.

1- Konu

Akraba evliliği olgusu, tıp bilimlerindeki çalışmaların ilerlemesiyle birlikte, toplumun gündeminde daha çok ilgilenilen bir konudur. Akraba evliliği, aslında, kökleri tarihte olan olgu olduğu için kültürel hayattaki görünümü dilde, edebiyatta, halk biliminde oldukça yaygındır. Beşerî bilimlerin konuları, yapıları nedeniyle, diğer bilimlerin ve teknolojilerin konularıyla ortak alanlar oluşturabilmekte, yeni disiplinler ortaya çıkmaktadır. Akraba evliliği bağlamında da durum böyle bir görünüm sergilemekte, tıp sosyolojisi, tıp antropolojisi gibi alanlar şekillenmektedir. Tıp bilimleri, akraba evliliğinin sakıncalarına değinse de, Türkiye’de ve diğer bazı kültürlerde akraba evliliğinin uzunca bir süre daha geçerli olacağını hesaba katmak gerekir.

Akraba evliliği doğrudan “akraba”, “aile” olguları ile ilgilidir, bu konulardaki tanımlar, yaklaşım biçimleri dil dünyası zenginliği ile bilimsel akıl yürütmelere ve açıklamalara olanak vermektedir. Bu yazıda akraba evliliği ile ilgili belli başlı kavramlara ve tıp sosyolojisi için çağrıştırdıklarına değinilecektir.

2- Kavramlar

2.1- Akraba

Türk kültürüne akraba sözcüğü Arapça karîb (tür. yakın) sözcüğünün çoğul şekli olan akribâ’dan gelmektedir. Türkçe ses uyumundan dolayı akraba şeklini almıştır. Arapça’da kurb sözü yakınlık anlamına gelmektedir.¹ Türk kültürü içinde kullanılarak bir kavram haline gelen akraba sözcüğü, aynı zamanda antropoloji, sosyoloji, etnoloji gibi disiplinlerin önem verdiği konu olmuştur. Akraba kelimesi genel olarak, “kan ve evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kimseler, hısım” olarak tanımlanmaktadır.² Ancak hısım kavramına ayrıca değinmek gerekir.

Akrabadan başka Arapça’dan Türkçe’ye geçen ve oldukça fazla kullanılan diğer bir kavram da hısımdır. Hısımlık, yakınlık, evlilik bağı ile olan yakınlık, soydaşlık, aralarında yakınlık bulunan kimseler anlamındadır. Anadolu’nun bazı bölgelerinde akraba ve hısım aynı anlamda kullanılsa bile kan ba-

¹ Eyüboğlu, İsmet Zeki, *Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü*, (ikinci baskı), Soysal yay., İstanbul, 1991.

² TDK, *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yay., (dokuzuncu baskı), Ankara.

ğı olanlara akraba; aralarında kan bağı olmayanların evlilikleriyle oluşan, evlenen çocukların yakınlarına hısım dendiği bilinmektedir.³ Bazı akraba evliliklerinden dolayı taraflar birbirilerine “hem hısımız, hem akrabayız” demektedir. Bu ayrım evlilik öncesi ve sonrasında ailelerin birbirlerine göre konumlarına işaret eden ayırımdır.

Türkçe'nin erken dönemlerinde bu kavramı yakın, yağı:k sözcükleri karşılamış görünmektedir. Aynı zamanda yakın; akraba için, zaman için ve yer için kullanılmaktadır. “Yekke yakın kelse / biligke yakın / özke yakın” bunlara birkaç örnek olarak verilmektedir.⁴ (Clauson, 1972). Yakınlık da bu sözden türemiştir. Türkçede başka kavram ve terimler de kullanılmıştır: Bunlardan soy ve sop sözcüklerini içeren bir kavram olarak oğuş aile ve akrabalığa işaret etmektedir. Türkçenin erken dönemlerini dikkate alan birinci el sözlüklerde (Kaşgarlı Mahmud, Divan'ü Lügat'it Türk) ve Türkçe etimoloji çalışmalarda (J. Nemeth, A.V. Gabain, A. Caferoğlu, G. Clauson) oymak (Moğolca ayımak ve urug da hatırlanabilir) kabile, boy, soy, akraba, nesil, aile olarak karşılanmaktadır.⁵

Batı dillerinde akraba karşılığı kullanılan kavramlardan birisi olan relative (ing)/ relatif (fr) kavramı bu dillere Geç Dönem Latince'deki relatus/relativus sözcüğünden geçmiş olup bir yere, bir şeye dayanmak anlamındadır. Yakınlık, ilişki anlamında da kullanılan relation (ing) da örneğin Orta dönem İngilizce ve Fransızca'ya Latince kökenli relatio'dan gelmektedir.⁶

İngilizce'de kullanılan ve köken olarak Orta Dönem İngilizce'ye (kin/kiu /kuu) ve Anglo-Saksonca'ya (cyuu / cyu / kin / kind) dayanan kin sözcüğü de aile, akraba, halk, doğumla veya evlilikle birbirine bağlı olanlar anlamındadır.⁷ Yakın ve akraba kavramları gündelik hayatta oldukça geniş bir kullanım alanı-

³ Türk Dil Kurumu'nun yayınladığı Derleme Sözlüğü ve Tarama Sözlüğü bu kavramların farklı yörelerde kullanılmasını göstermektedir.

⁴ Clauson, Gerard, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish*, Oxford, At Clarendon Press, Oxford, 1972.

⁵ Donuk, Abdülkadir, “Çeşitli Topluluklarda ve Eski Türklerde Aile”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, sayı: 33, Mart 1980-1981, (s.147-168) ayrıca Dikeçligil, B. - A. Çiğdem, (ed), “Türk Ailesi”, Aile Yazıları, cilt: I, Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1991, (s. 287 - 301). Eröz, Mehmet, *Türk Ailesi*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1977. ayrıca in Dikeçligil, B. - A. Çiğdem, (ed), “Türk Ailesi”, Aile Yazıları, cilt: I, Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara 1991, (s. 225-247).

⁶ Webster's Webster's New Twentieth Century Dictionary, Unabridged Second Edition.

⁷ Webster's

na sahiptir. Uzaktan akraba, yakın akraba, akrabayı taallukât, yakınım, soyum-sopum, amcam-dayıcam gibi belirlemelerin hepsi geniş anlamda sosyolojik ve antropolojik birliğe işaret etmektedir. Akraba kavramının incelenmesi sosyal bilimlerin tümü için önemli bir araştırma konusu olmuş, bu kavramın farklı kültürlerde tarif edici ve tasnif edici özelliklerinden hareket ile aile ve evlilik olgularına/kurumlarına çeşitli yaklaşımlar sağlanmıştır.⁸

2.2- Akraba Evliliği

Akraba kavramının bu geniş kullanımı yanında genetik biliminde (consanguineous marriage) ve kültür bilimlerinde kullanılan akraba evliliği (kin marriage (ing)/ Verwandtenheiraten (alm)/ kavramı da vardır ki bu özel bir kullanımdır. Gündelik dilde kullanılan “akrabadan evlenmek” durumu her koşulda kültür bilimleri ve genetik bilimleri açısından “Akraba evliliği” sayılmaktadır. Bilimsel anlamda ve bu çalışmada kullanılan anlamıyla akraba evliliği / consanguineous marriage (ing):” Çeşitli evlilik bağlarıyla akraba olan kimselerin; özellikle yeğenlerin (kardeş çocuklarının) birbirleri arasındaki evlilik...”⁹ (yakın akraba evliliği veya birinci dereceden akraba evliliği kastedilmektedir. Bu tanımına kardeş torunlarının evlilikleri uzak akraba evliliği veya ikinci derece akraba evliliği de eklenince tanım birinci ve ikinci dereceden akrabaların evliliklerini kapsamaktadır.

Akraba evliliği kavramının yukarıda belirtilen sınıflamasından başka bir de paralel yeğen evliliği (parallel-cousin marriage) ve çapraz yeğen evliliği (cross-cousin marriage) sınıflaması vardır. Amca kızı-Amca oğlu ve Teyze Oğlu-Teyze Kızı arasındaki evlilikler paralel, Dayı Oğlu-Hala Kızı ve Hala Oğlu-Dayı Kızı arasındaki evlilikler çapraz yeğen evlilikleridir.¹⁰

Akraba evliliği kavramının batı dillerindeki bilimsel karşılığı olan consanguineous sözcüğü, Latince kan anlamına gelen sanguis ve ortak anlamına ge-

⁸ Ali Rıza Balaman, *Akrabalık, Evlilik ve Türleri*, Karınca Matbaacılık yay., İzmir 1982; Bozkurt Güvenç, *İnsan ve Kültür*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

⁹ Sedat Veyis Örnek, *Etnoloji Sözlüğü*, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi yay., Ankara, 1971.

¹⁰ Winick, *Charles, Dictionary of Anthropology*, Green Wood Press, Connecticut, 1969; Örnek, yage; Ergül Tunçbilek, “Türkiye’de Akraba Evlilikleri”, *Katkı*, 6 / (2), 1985, (s. 129-136); A. Hancıoğlu- E. Tunçbilek, “Akraba Evlilikleri, Sosyo-Demografik Özellikleri ve Çocuk Ölümüne Etkileri”, *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 1997, (s.139-153).

len con sözcüklerinden yapılmıştır. Bu kavramsal belirlemenin, örneğin İngilizce'deki akraba, halk birliği, aile anlamına gelen "kin" sözcüğü ile değil de doğrudan kana dayanan bir sözcükle karşılanması bu kültürlerde de akraba kavramının geniş anlamından kaynaklanmaktadır.

2.3- Aile

Akrabalık ile yakından ilgili iki kavram olarak evlilik ve aile kavramlarına ve/ya olgularına bu çalışmada fazlaca değinilmeyecektir. Bazı kuramcılara göre evlilik ve aile kurumları, daha geniş olan akrabalık sisteminin birer parçası ve görüntüsüdürler. Sistemin anahtarı, akrabalık sözcüklerinde saklıdır. Akrabalık sözcüklerini bir yana bırakarak evlilik ve aileyi incelemek, olanak dışı değilse de zordur. Buna karşılık akrabalık sistemi çözümlenince, evlilik ve aile sistemleri çok kolaylıkla açıklanabilmektedir.¹¹

Aile ile ilgili tanımlarda ön plâna çıkan belli başlı unsurlar; cinsel ilişki; bu ilişkinin biyolojik, sosyolojik, dinî, hukukî/kanunî /meşruiyeti; bu ilişkiden doğan ve geçen kan bağı ile bağlı kuşaklar; bu kuşaklar ve aile üyeleri arasındaki toplumsal ilişkilerde süreklilik ve bunun gereği olan toplumsallaşma ve meşrulaştırma süreçleri. Bunlara ek olarak ailenin kurulmasına öncülük eden ve ailenin sürekliliği sırasında etkili olan evlilik süreçleri de aile kavramının tanımında dikkate alınmalıdır.

"Bu bağlamda aile tanımları yapılırken aileyi oluşturan temel unsurlar dikkate alınmıştır. Aile, kuşak ilişkilerine göre ana, baba ve çocuktan meydana gelen bir gruptur (Winch, 1965). Eşlerin cinsel ilişkisine dayalı, çocuk sahibi olma ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir gruptur (MacIver-Paige, 1965). Aile en az iki neslin bir arada bulunduğu, kan bağı ile karakterize edilen küçük bir sosyal örgüttür (Sumner-Keller, 1966). Aile ana, baba, çocuklar ve tarafların kan akrabalarından (aile biçiminin gereğine göre) meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birliktir".¹²

¹¹ Balaman, yage; Güvenç, yage; Önal, Sayın, *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Yay., İzmir, 1990.

¹² Önal Sayın, *Aile Sosyolojisi*, Ege Üniversitesi Yay., İzmir 1990; ve Birsen Gökçe, "Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme", Hacettepe Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi, cilt: 8, sayı: 1-2, (s. 46-77), ayrıca aynı yazı için bkz. *Aile Yazıları*, I, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yay., Ankara, 1991, (s. 205-223). İtaliye olarak gösterilen kaynaklar yukarıda verilen eserlerde belirtilmiştir.

“Güvenç (1972) toplumun evrimini ailenin evrimine bağlayan evrim teorilerinin bugün geçerliliğini tümüyle yitirmiş olduğunu, akrabalık sistemlerinin modern toplumlar içerisindeki yeri ve önemi üzerinde yapılmış sosyolojik araştırmaların, belki de bu teörinin tersinin daha da doğru olabileceğini gösterdiğini belirtir. Buradan giderek ailenin topluma değil, toplumun aileye ve akrabalık sistemlerine biçim verdiği söylenebilir. Yine aynı şekilde toplum akraba evliliklerinin de yapılıp yapılmamasında etkilidir”.¹³

3- Akraba Evliliği İle Kurulan Aile

Akraba evliliği yoluyla kurulan aile olgusunun birincil belirleyicisi eşler ve onların ataları arasında kan bağıının olmasıdır (kardeş çocukları, kardeş torunları). Sosyolojik ve antropolojik yönden “akrabadan evlenmek” gündelik dil kullanımında geniş aile olgusunu ve geniş aile tipini hatırlatır durumda olabilmektedir. Bir ölçüye kadar bazı yörelerde devam eden, boy, sülale, aşiret ve kabileye bağlılığı da çağrıştırmaktadır. Akrabadan evlenenlerin kardeş çocuğu ve kardeş torunu olanları dışındaki uzaktan akrabalar birinci ve ikinci dereceden “akraba evliliği” kapsamına girse de bunlar arasında kanbağıının olması önemlidir. Eski zamanlardan beri oldukça işlevsel olan atalar ruhu, grup dayanışması, aileler birliği gibi dinî, tarihî, mitolojik ve beşerî fenomenlerin kendini sürekli kıldığı önemli kültür dinamikleri hem işlevselliklerinden hem de psikolojik etkilerinden dolayı yaşayagelmektedir. Akraba evliliğinin geleneksel, töresel ve örfî nitelikli kültürel boyutları da vardır. Ailelerin içlerine yabancı sokmak istememeleri, akrabalık ruhunun, dayanışmasının dışarıdan birinin etkisi ile bozulacağı inancı, üretim ve mülkiyet potansiyelinin akraba dışı insanlar tarafından parçalanmaması, geleneksel otoriteye uyum ve bu yolla maddî, manevî birikimlerin varlığının ve geleceğinin güvence altına alınması akraba evliliği olgusunun temel kurumlaşma dayanakları olarak dikkate alınabilir.

4- Beşerî Bilimlerden Tıp Bilimlerine Akraba Evliliği

Genetik, biyoloji, veterinerlik ve diğer tıp bilimlerinin kaydettiği gelişmeler sonucu, belirli bir oranda hastalıklı çocukların doğumuna neden olmasıyla, akraba evliliği kültür bilimlerinde olduğu kadar genetik ve tıp sosyolojisinin de

¹³ Rahime Beder-Şen, “Evliliğin Kuruluşuna İlişkin Özelliklerin Doğurganlık İle İlişkisi,” Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1998.

konusu olmuştur.¹⁴ Ancak konunun bu şekilde gündeme gelmesi akraba evliliği ile hastalıklı çocuk doğumları arasında bazen de aşırıya giden bir ilişki olduğu kanısı uyandırmaktadır. Bir yanda, doğumdan itibaren görülen tüm rahatsızlıkların, (oluşum/şekil bozuklukları, genetik rahatsızlıklar gibi) nedeni, böyle olmasa da bir slogan gibi kolayca, akraba evliliğine bağlanabilirken diğer yanda bazı rahatsızlıklar doğrudan akraba evliliğinden kaynaklansa da bu durum bazı ailelerce ve kesimlerce kabullenilmemektedir. Bu iki kanaatin yerli yersiz veya eksik bilgi ve spekülasyonlardan dolayı yaygınlık kazanması toplumun bu konuda sağlıklı bilgi sahibi olmasını engellemektedir. Akraba evliliği konusunda halkın bilgilendirilmesi bir tür yetişkin eğitimi olarak da düşünülmelidir.

Akraba evliliği ile ilgili çeşitli araştırmalarda, ulaşılan ailelerden alınan bilgiler bir rahatsızlık durumu ortaya koyuyorsa, konunun tıp sosyolojisinden uzak olmadığını düşünmek gerekmektedir. Kültür bilimleri açısından yapılan çalışmalar hangi düzeyde olursa olsun, akraba evliliği olgusu, daha çok rahatsızlıkları olan çocukların doğumu ile akraba evliliği arasında bir ilişki kurulması nedeniyle tıbbî bakımdan halkın daha çok dikkatini çekmiştir. Böylece hem bilginin kaynağı ve niteliği (epistemoloji) açısından hem de konuya yaklaşım (yöntem) açısından disiplinler arası yaklaşımın zorunluluğu su yüzüne çıkmıştır. Aile sosyolojisi ile tıp sosyolojisinin ayrıştığı ama birbirinden de kopuk olmadığı bir kavşağa gelinmektedir.

1-Akraba evliliğini etkileyen nedenler ve bunun kurumlaşma süreçleri,

2- Akraba evliliğinin sonucu olarak muhtemelen ortaya çıkan rahatsızlıklar ve tıp bilimlerinin tanı ve sağaltım (teşhis ve tedavi) süreçleri.

3- Disiplinler arası yaklaşım açısından ise tıbbî bir olguya sosyolojik yaklaşım ve/ya sosyolojik bir olgunun muhtemel tıbbî sonuçları.

Son yıllarda tıp sosyolojisi alanındaki çalışmalar dikkati çekmekte yeni yeni konular gündeme gelmektedir. Bazı çalışmalarda tıp sosyolojisi bir organizasyon sosyolojisi gibi düşünülse de, tıp-kültür bağlamı hak ettiği yeri almamıştır. Akraba evliliği konusu da bu açıdan bakılması gereken konulardan birisi olma durumundadır.

¹⁴ Akraba Evliliğinin Kültürel Nedenleri - Ankara Örneğinde, % 7 kadardır. Bkz. D. Ayan, Beder-Şen, G. Ünal, S. Yurtkuran, yage. Ayrıca bkz. Attila Hancıoğlu, - Ergül Tunçbilek, "Akraba Evlilikleri, Sosyo-Demografik Özellikleri ve Çocuk Ölümleri Üzerine Etkileri", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 1998/41, (s. 139-153).

5- Ensest / Fücür

İnsanlık tarihi, aile içi evlenme geleneği olan ensesti/fücürü önemli ölçüde geride bırakmıştır. Ancak bu çağda bazı kabilelerde gelenek olarak görülmektedir. Dünya genelinde de hemen hemen hukuken yasaktır. Bir suç ve sapma davranışı olarak çağcıl (modern) toplumlarda örneklerine rastlansa da, konunun niteliği bakımından nesnel bilgiye ulaşılması güçtür.

Akraba evliliğinin tarihine ilişkin birincil kaynaklar bu makalenin konusu olarak doğrudan incelenmemiş, çok kısa olarak ikinci elden bazı incelemelere itibar edilmiştir. Kabile dışından, aile dışından evlilik (exogami), aile tarihî açısından önemli bir olgudur. Ancak, tarihî bazı dönemlerinde kültürlerin akraba evliliğine imkan vermiş olması mümkün görünmektedir. Buna ilişkin bilgiler çok net olmamakla beraber, bazı çalışmalarda, akraba evliliğinin bugün için hemen hemen resmen uygulanmayan şekli olan ensest/fücür örneklerine değinilmektedir. Özellikle, Eski Mısır'da Firavun sülalelerinde görülen baba-kız, anne-oğul, kız kardeş-erkek kardeş evlilikleri dikkat çekici örneklerdir.¹⁵ Böyle bir ensest evliliğin nedeni olarak, hanedana dışarıdan girecek kimselerin saltanatı yıkmasını önlemek gösterilmektedir. Bugünkü Peru'nun eski sakinleri olan İnkaların da akraba evliliği yaptığına değinilmektedir.¹⁶ Eski dönemlerdeki bütün kültürleri kapsayacak genel bir yargıda bulunmak mümkün değildir. Çünkü bugün için birbiriyle çelişir görünen farklı bilgilere rastlanmaktadır.

“Akraba evlilikleri, tarihin çok eski devirlerinden beri yapılagelmektedir ve bu tip evlilikler için toplumların çok değişik değer yargıları vardır. Etnografik araştırmalar hısımlıkla ilgili evlenme engelleri konusunda ilginç verileri kapsamaktadır. Totem sisteminde akrabalıkları pek uzak olsa bile bir erkeğin annesinin totemine mensup kadınlarla evlenmesi yasak olduğu halde, Meksika'nın Sierra Madre bölgesinde baba kız evlenmeleri oldukça sık ve büyük çoğunlukla ekonomik nedenlerle yapılmakta idi. Aynı kabilede bir kızla evlenmeyi büyük bir dehşetle karşılayan Khondlar tehlikeyi önlemek için kız çocuklarını öldürürlerdi. Veddahlar ise erkeğin ablasıyla evlenmesini suç saydıkları halde, kendisinden küçük kız kardeşi ile evlenmesini hoşgörürlerdi. Güney Avustralya kabilelerinde bir erkeğin annesi, kız kardeşi, birinci ve ikinci dere-

¹⁵ Anthony Smith, *İnsan, Yapısı ve Yaşamı*, (çev. Erzen Onur-Nida Tektaş), Remzi Kitabevi, (ikinci baskı), İstanbul, 1979.

¹⁶ yage.

ceden kuzenleri ile cinsel ilişkisi yasak olduğu halde, Java'daki Kalonglar arasında ana-oğul evlenmelerinin uğur getirdiğine inanılırdı. Bali'nin soylu ailelerinde ise farklı cinsten ikiz kardeşlerin ana rahminde birleştiği sanıldığından, evlenmeleri mümkündü. Doğu Afrika'daki Teita ahalisi de kendi anne ve kız kardeşleri ile tamamen ekonomik nedenlerle evleniyorlardı. Eski Mısır ve İnkalarda soyun asaletinin devamı için kardeş-kardeş evlilikleri sık yapılırdı. Mısır'da bu o derece abartılmıştı ki prenseslerin asil kanı tahtın varislerinden başkalarına geçirmeleri kesinlikle yasaktı. II. Ramses'in kendi kızı ile evlendiğini gösteren kanıtlar vardır. Tarihin zekası ile tanıdığı Kleopatra da bir baba-kız evlenmesinden doğmuştu."¹⁷

Semavî dinlerin ortaya çıkması ve yaygınlaşmasıyla ensest/ fücür evlilik ayetler ile (Tevrat: Leviler Suresi ve Ku'ran: Nisa Suresi) yasaklanmıştır. Ancak akraba evliliğine ilişkin bir yasak yoktur. "Çeşitli dinlerde akraba evlilikleri ile ilgili kurallar getirilmiştir. Çağcıl devletlerin medenî hukuklarını geniş ölçüde etkilemiş bulunan iki büyük din Müslümanlık ve Hıristiyanlık, evlenme engelleri arasında yakın hısımlığa büyük önem verirler. Ortodoks Kilisesi hukuku prensip olarak yedinci dereceye kadar kan hısımları arasında evlenmeye izin vermez. Katoliklerde ikinci derece kuzen evlilikleri özel bir izne bağlıdır."¹⁸

6- Akraba Evliliğinin Tarihî Görünümlerinden Bazı Örnekler

Bu yazının içeriği, semavî olmayan dinlere mensup kültürlerin erken dönemlerinde akraba evliliğinin olup olmadığına ilişkin bir yargıda bulunacak verilere sahip değildir. Ancak Japon Medenî Yasası'nın akraba evliliğini yasaklaması, daha önceleri bu tür evliliklerin olduğuna ve bazı sakıncalarının görüldüğüne işaret etmesi bakımından anlamlıdır.

İbn Haldun'un toplumsal tarih niteliğindeki Mukaddime adlı eserinde¹⁹ el-asabiye bağı²⁰ önemle vurgulanmaktadır. Bu kavramın akraba evliliğini kapsa-

¹⁷ Ergül Tunçbilek, "Türkiye'de Akraba Evlilikleri".

¹⁸ Tunçbilek, yage.

¹⁹ İbn Haldun'unun Mukaddime adlı eseri Cumhuriyet döneminde Türkçeye Kadiri Ugan (Millî Eğitim Bakanlığı yayını), Turan Dursun (Onur yayınevi) ve Süleyman Uludağ (Dergah yayınevi) tarafından ayrı ayrı üç kez çevrildi ve yayınlandı. Mukaddime ve İbn Haldun üzerine ayrıca pek çok çalışma da yayınlanmıştır.

²⁰ Kavramın karşılı olarak çeşitli çeviriler şöyledir: kabile ruhu/ dayanışma ruhu/ group solidarity/ group feeling.

ması normaldir. İbn Haldun kent hayatının (umran) ilerleyen dönemlerinde “el-asabiye”nin dayanışma ruhunun zayıfladığını ve uygarlıkların çöktüğünü belirtmektedir. İslâm düşünürü olarak, onun kültür çevresi 14-15. yüzyıl Endülüs ve Kuzey Afrikadır. Ancak belirlemeleri bakımından dünya genelinde beşerî bilimler açısından kabul gören bir ünü vardır. Konu geçmiş ile bugünü bağlayacak daha ayrıntılı çalışmalara muhtaçtır. Güncel verilerde Arap kültüründe akraba evliliğinin yüksek olduğu bilinmektedir. Bu konuyla ilgili olarak Hz Muhammed’in amcasının oğlu Hz. Ali ile kızı Hz. Fâtımâ’nın²¹ akraba evliliği yapmış olmalarının bir sünnet-i seniyye teşkil edip etmediği de dikkate değer bir yön olarak akılda tutulmalıdır.

Türk kültürünün İslâm öncesi döneminin akraba evliliği açısından farklı coğrafyalarda ve farklı kültür ortamları ile etkileşimde nasıl bir durum gösterdiğinin ayrıntılı olarak tespit edilmesi başlı başına bir konudur. Türk kültür tarihi ile ilgili çalışmalarda bir kabile ve boy anlayışının geçerli olduğu bilinmektedir.²² Örneğin kavimden devlete geçişte İbn Haldun’un ifadesiyle “el-asabiye” benzer bir duygusunun önemini inkar etmek mümkün değildir. Kut (kutsallık), küç (yönetim gücü) ve ülük (toplumsal düzeyde üretim ve paylaşım süreçleri) Türk tarihinin toplumsal yapı ve yönetim anlayışının belli başlı göstergeleri olarak belirtilmektedir. Uruk /boy/ güçlü olmalıdır. Ancak akraba evliliğinin bugünkü anlamda geçerli olup olmadığının ortaya konulması başlı başına bir çalışma olarak düşünülmelidir. Mete Han’ın amcasının kızıyla evlenmesi bir örnek olarak verilebilir.

İslâmiyet öncesi Türk tarihinin genel olarak Arap kültür çevresinden farklılıklar gösterdiği bazı kaynaklarda belirtilmektedir. Ancak İslâmiyet’in kabulüyle bu iki kültür çevresi önemli düzeyde bir etkileşime girmiş, hemen hemen Türk tarihinin İslâmî dönemi inceleme ve araştırmalarda ön koşuna çıkmıştır. İslâmiyet’in kabulünden sonra da geniş bir coğrafyada akraba evliliğinin incelenmesi ilgilenilmeye değer bir konu olmalıdır. Türk Dünyası’nın yayıldığı geniş coğrafyadaki kültürel etkileşimlerin ve uzun yıllarını egemenliği altında ge-

²¹ Kandemir, M. Yaşar, "Fatıma" maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, cilt: 12, (s. 219-223).

²² Ziya Gökalp’in çalışmaları akla gelebilir. Bahaeddin Ögel’in *Türk Kültür Tarihine Giriş* adlı dokuz ciltlik çalışması, Sencer Dıvıçoğlu’nun antropolojik tarih yaklaşımı belirtilmelidir: Dıvıçoğlu, *Kök-Türkler*, Ada yayıncılık, İstanbul ve S. Dıvıçoğlu, *Oğuzdan Selçuklu’ya*, Eren yayıncılık, İstanbul. Bu konudaki geniş kaynakçaya burada girilmemiştir.

çirdiği yönetim, ideoloji ve dünya görüşünün akraba evliliği yapma anlayışını nasıl etkilediği konusu da dikkate değerdir. Hem Türk coğrafyasında hem İslâm coğrafyasında bugün kendinî gösteren akraba evliliği olgusunun değişik çalışmalar ile ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulması dünya genelinde bu konunun anlaşılmasında önemli bir yer edecektir.

Güncel araştırma verileri, özellikle Anadolu'da, dikkate değer oranda akraba evliliğine işaret etmektedir.²³ İlk bakışta Doğu Anadolu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerindeki evlilik oranının yüksekliği, kentleşme, eğitim ve refah düzeyinin düşük olması ile açıklanabilse de Anadolu'nun geneliyle karşılaştırıldığında bu oran yüksekliğinin daha çok kültürel nedenli olduğu izlenimi doğmaktadır. Anadolu Türk kültürünün İslâm öncesi döneminin akraba evliliği açısından farklı coğrafyalarda ve farklı kültür ortamları ile etkileşimde nasıl bir durum gösterdiğinin ayrıntılı olarak tespit edilmesi başlı başına bir konudur.

7- Günümüz Toplumlarında Akraba Evliliğine İlişkin Notlar

Akraba evliliği ana ve baba yönünde iki ana gelişme şekli göstermektedir. Ancak yaygın olarak baba soyu gelişmesi (amca oğlu-amca kızı ve amca oğlu-hala kızı) etkilidir. Kentleşmenin gittikçe artması ana yönünde gelişen akraba evliliği örneği verebilmektedir.²⁴

"Akraba evliliğinin en fazla rastlanan biçimi olan amca kızı-amca oğlu evliliğine ilişkin olarak araştırma sonuçlarına dayalı farklı görüşler bulunmaktadır. Barth (1954) amca kızı evliliğinin, soy sop dayanışmasını (solidarity) sağlayıcı bir rol oynamakta olduğu görüşündedir. Rosenfeld (1958) amca kızı evliliğinin mal-mülkün akrabalık grubu içinde kalmasını sağladığını savunmaktadır. Murphy ve Kasdan (1959)'a göre amca kızı evliliği babasoyunun doğal bölünme sürecini engellemektedir. Patai (1959)'ye göre amca kızı evliliği babayarı mirası kendi içinde muhafaza etmekte, savunma gücünü kuvvetlendirmekte, hane halkı yapısının kararlılığını (stability) sağlamakta ve eşlerin statülerinin eşitliğini pekiştirmektedir. Yine Cuisenier (1962) için amca kızı evliliği eş seçimindeki seçenekler dizisinde alternatif-

²³ Hancıoğlu, Attila - Ergül Tunçbilek, "Akraba Evlilikleri, Sosyo-Demografik Özellikleri ve Çocuk Ölümleri Üzerine Etkileri", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 1998/41, (s.139-153).

²⁴ Bu durum yukarıda belirtilen Ankara çalışmasında görülmektedir. Toplumsal değişme kuramları açısından dikkate değerdir. Bkz. D. Ayan, R. Beder-Şen, G. Ünal, S. Yurtkuran, yage.

lerle simgelenen yapının en önemli ifadesidir. Khuri (1970) amca kızı evliliğinin uyumlu aile ilişkilerine katkıda bulunduğunu belirtmektedir. Hilal (1970)'e göre amca kızı evliliği içinde kadın eş olarak güvence (namus açısından) altındadır. Pastner'e (1979) göre de evlilik örüntüleri ile üretim tarzı ve siyasi yol arasındaki ilişki iki farklı evlilik stratejisini ortaya çıkarır. Bunlardan birincisi siyasi görevlerin ve toprak sahipliğinin yararına olan evlilik yatırımı babayanındaki akrabaların dağılımını engellemektedir. İkincisinde de akrabalık organizasyonunda iki yandanlığı ve kardeş birliğinin önemini yansıtmaktadır.²⁵

Batı toplumlarında akraba evliliğinin bisikletin ve otomobilin icadıyla azaldığı belirtilirken, akraba evliliğinin azalmasında en önemli etken kent nüfusunun ister istemez ortaya koyduğu tesadüfi nüfus yapısıdır. Sanayi toplumunun ve buna bağlı olarak kentleşmenin değişik bölgelerden insanları bir araya getirmesi akraba evliliklerinin azalmasına neden olarak gösterilmektedir. Örneğin ABD'nin karışık ve hareket halindeki halkı onbinde sekiz (0.008) kardeş çocuğu evliliği ile yeni akıma iyi bir örnektir. Bu tür evliliklere Utah eyaletinde 1870'te %1, 1890'da %0.25, 1910'da %0.1 oranında rastlanmaktaydı. Günümüzde ise yok gibidir. Fransa'da Loire-et-Cher'de bu oranlar 1918'de %6, 1932'de %3 ve 1952'de %1 idi.²⁶ Anthony Smith bazı ülkelerde kardeş çocuğu ile evlenme oranlarını şöyle vermektedir:

İspanya	% 4.6
Japonya (Nagasaki)	% 5.0
Japonya (Tarımsal Bölge)	% 7.0
İsviçre (Alp Köyleri)	% 11.0
Hindistan (Bombay'da Parsi Etnik Grubunda)	% 12.0
Brezilya (Köyleri)	% 19.5
Fiji Adaları	% 29.7

Yukarıdaki tablodan anlaşıldığı kadarıyla, akraba evliliği oranları köylerden kente, doğudan batıya geldikçe azalmaktadır.²⁷

²⁵ Serpil Altuntek, 1993). Altuntek, Serpil, Van Yöresinde Akraba Evliliği, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

²⁶ Smith, yage.

²⁷ Smith, yage.

8- Türkiye’de Akraba Evliliği Hakkında Bazı Belirlemeler

Akraba evliliklerinin oranı endüstrileşmiş Batı toplumlarında çok düşük olmasına rağmen, Türkiye akraba evliliğinin yüksek olduğu ülkeler (bazı Asya ülkeleri ve İslâm ülkeleri) arasındadır. Tercihli amca kızı evliliği Orta-Doğu ülkeleri ile birlikte Türkiye’de de görülmektedir. Türkiye’de akraba evliliklerinde başı kardeş çocukları evliliği çekmektedir.²⁸

Türkiye’de akraba evliliklerine ilişkin ülke çapındaki veriler, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 1968’den bu yana beş yıllık aralarla düzenli olarak yapılan demografik araştırmalardan elde edilmektedir. 1968 Türkiye’de Aile Yapısı ve Nüfus Sorunları Araştırması sonuçlarına göre Türkiye’de evli çiftlerin yaklaşık olarak üçte birinin (%29) birbirleriyle yakın akraba oldukları görülmektedir.

Atalay’ın (1981) çalışmasında geniş ailede akraba evlilikleri oranı yadsınmayacak kadar yüksektir. Çekirdek ailelerde evli çiftlerin yüzde 17’si birbirleriyle akraba iken, geniş ailede bu oran yüzde 83’e çıkmaktadır. Kocası amcasının oğlu olanların yüzde 79.6’sı, kocası dayısının, halasının, teyzesinin oğlu olanların yüzde 84.6’sı geniş ailede yaşamaktadır. Çekirdek ailede yaşayanlardan ise, kocası amcasının oğlu olanlar yüzde 20, halasının, dayısının, teyzesinin oğlu olanlar ise yüzde 15 oranındadır. Birinci derecede yakın kan akrabaları ile evlenme, geniş ailede yaşayanlarda en fazla görülmesine karşın, uzak kan akrabaları ile evlenme de en fazla çekirdek ailede yaşayanlarda görülmektedir. Çekirdek ailelerde kocası ile çeşitli derecelerde akraba olanların oranı, geniş aileye oranla oldukça düşüktür. Geniş aile biçiminde akraba evliliği oldukça pekişmiştir. Geniş ailede akraba evliliklerinin yüksek olması, toprağın miras yolu ile bölünmesini önlemek veya aynı nedenle birleştirilmesini sağlamak, ailedeki bütünlüğü korumak, asillik ve rençberlik özelliklerini pekiştirmek gibi nedenlere bağlanabilir.²⁹

²⁸ Beder-Şen, yage.

²⁹ Beder-Şen, yage.

Şaylı³⁰ çeşitli gruplarda yaptığı araştırmalar sonucunda akraba evliliği sıklığının %24-33 oranları arasında değiştiğini bulmuştur. Başaran'ın Diyarbakır'da yaptığı çalışmalarda, merkezde %34 oranında olan akraba evliliği sıklığı, köylerde %40'a çıkmaktadır. Kalyoncu, Silivri'nin Fener köyünde akraba evliliği sıklığını %1, Rize'nin Maden köyünde %47 olarak bulmuştur. Ankara Zekai Tahir Burak Kadın Sağlığı Eğitim ve Araştırma Hastanesi'nde ard arda doğan 10.000 yeni doğanda yapılan bir çalışmada da akraba evliliği sıklığı %21 olarak bulunmuştur.³¹

Periyodik olarak yapılan nüfus ve sağlık araştırmalarına göre oldukça hızlı ekonomik, sosyal ve demografik değişmelerin yaşandığı Türkiye'de akraba evliliğinin yaygınlığı devam etmektedir. Akraba evliliği hem kadın hem de erkeğin eğitim düzeylerinin yüksek olduğu, Türkiye'nin gelişmiş yörelerinde yetişen ve bu yörelerde yaşayan ve kent kökenli gruplar arasında düşük düzeylere inmekte, ancak geri kalan nüfus gruplarında yaygın bir uygulama olarak varlığını sürdürmektedir. Türkiye'de doğurgan yaştaki her dört kadından birinin eşiyle akraba olması, bu kadınların önemli bir bölümünün de başlık parası alınan, imam nikahı kıyılan, geniş aile içinde yaşayan ve evliliği ailesi tarafından kararlaştırılan kadınlar olması, Türkiye'de yalnızca akraba evliliği bakımından değil, evliliğin kuruluşuna ilişkin diğer özellikler bakımından da gelenekleri sürdüren ve belki de toplumsal modernleşme ile büyük oranda uyum sorunları yaşayan büyük bir kitlenin varlığına işaret etmektedir.³²

Gerek (anadil ile yaklaşık olarak belirlenen) etnik köken, gerekse bireylerin yetiştiği yörelere göre akraba evliliği oranlarında önemli farklılıklar bulunması, akraba evliliklerinin nedenleri arasında yöresel/kültürel geleneklerin önemli bir yer tuttuğuna işaret etmektedir.³³

Geleneksel yapı ve toprağa bağımlılık, kan yakını evliliklerin sayısını arttırmıştır. Eğitim ve yaşam düzeyi yükseldikçe akraba evliliklerinin sıklığında da azalmalar gözlenmektedir. Sosyo-ekonomik gelişme, şehirleşme, endüstri-

³⁰ Şaylı, Bekir Sıtkı, "Anadolunun Genetik Yapısı Üzerine Çalışmalar: Infertil Evliliklerde Belirlenebilen Infertilite Sebepleri", Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi, 8, (I), 1/3, 1991, (s.75-91).

³¹ Tunçbilek, yage.

³² Beder-Şen, yage.

³³ Attila Hancıoğlu, - Ergül Tunçbilek, "Akraba Evlilikleri, Sosyo-Demografik Özellikleri ve Çocuk Ölümleri Üzerine Etkileri", Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 1998/41, (s. 139-153).

leşme ve eğitim düzeyinin yükselmesi ile ailenin kuruluşundaki birçok gelenekler ortadan kalktıkça akraba evliliği sıklığında azalmalar görüleceği kuşkusuzdur.³⁴

9- Semavî Din Metinlerinde Evlenmeleri Uygun Görülmeyenler

Yeryüzünde pek çok dinî varlığından sözetmek mümkündür. Dinler bazı özelliklerine göre belirli öbeklere ayrılmaktadır. Önemli din öbeklerinden birisi Semavî Dinler, İbrahimî Dinler, Kitabî Dinler veya Tek Tanrılı Dinler olarak adlandırılan ve Musevilik, Hıristiyanlık ve Müslümanlıktan oluşan din öbeğidir. Semavî dinler dışındaki tüm dinlerin evlilik ve akraba anlayışlarının bir dökümünü yapabilmek hemen hemen güçtür. Ancak, uzun yıllardan beri akrabalık ve evlilik konusunda çalışan araştırmacıların bir kısmı inceledikleri ilkel toplumlar yoluyla bazı Doğacı (Naturist) ve Ruhçu (Spritualist) din anlayışlarının telakkilerini yansıtmışlardır.

Budizm, Brahmacılık, Şintoizm, Hinduizm gibi semavî olmayan daha gelişmiş dinlerin de toplumsal hayatı düzenleyen kurallarının olduğu kesindir. İngiltere’de yapılan akraba evliliği ile ilgili bazı çalışmaların Hindistan örneklemleri kullanması bu bölgedeki dinlere mensup aileler arasında da akraba evliliğinin görülmesinin bir işaretidir. Japonya’da medeni kanunun akraba evliliğini yasaklaması daha önce bu ülkede yaşayan dinlere mensup ailelerin akraba evliliği yaptığına işaret etmektedir.

Türkiye nüfusunun hemen hemen tamamı Semavî dinlerden İslâm dinine mensuptur. Genel nüfusa oranları az olsa da Müslümanlık dışında kalan nüfusun Musevi ve Hıristiyan olan kesimi de Semavî din anlayışındadır. Tarihî eski zamanlarından beri kültürün oluşumunda etkili olan bu dinlerin akraba evliliğine ilişkin emirleri doğrudan akraba evliliği kavramından hareketle değildir. Bu dinlerin evlilikte birinci derecede üzerinde durdukları konu kimler ile evlilik yapılmayacağını belirtmek şeklindedir. Yani, bu dinler evlenilmesi günah olan yakın akrabaları belirtmektedir. Yapılması yasaklanan ensest/fücür olacak ilişkinin sınırlarını belirtmektedir.

³⁴ Beder-Şen, yage.

Uzun zamandan beri dünyanın değişik yörelerinde yapılan akrabalık ve evlilik araştırmaları da, bir iki örnek dışında, çok genel olarak ve önemli ölçüde ensestin/fücürün kabul görmediğini göstermektedir.³⁵ Semavî dinlerin de evlilik yapmayı ve cinsel ilişkide bulunmayı yasakladığı akrabalar, tüm dünyada ensestin/fücürün kapsamını hemen hemen belirlemiştir.

Kuran'ı Kerim'de³⁶ “*O Geçmişte olanlar hariç, artık babalarınızın evlendiği kadınlarla evlenmeyin. Çünkü bu edepsizliktir, (Allah'ın) hısm(ı)dır ve iğrenç bir yoldur. Size (şunlarla evlenmeniz) haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeş kızları, kız kardeş kızları, sizi emziren analarınız, süt bacılarınız, karılarınızın anaları, birleştiğiniz karılarınızdan olup evlerinizde bulunan üvey kızlarınız- eğer onlarla henüz birleşmemişseniz, (kızlarını almaktan ötürü) üzerinize günah yoktur- kendi sulbünüzden gelen oğullarınızın karıları ve iki kız kardeşi bir arada almanız. Ancak geçmişte olanlar hariç. Şüphesiz Allah, çok bağışlayan, çok esirgeyendir.*”

Bu ayetten anlaşılan şu ki kardeş çocuklarının ve kardeş torunlarının evliliği olarak kavramlaştırılan birinci dereceden ve ikinci dereceden akraba evliliği İslâm dinince yasaklanmamıştır. Hatta, Hz. Muhammed'in kızı olan Hz. Fatımâ Hz. Muhammed'in amcasının oğlu olan dördüncü halife Hz. Ali ile evlenmiştir. Hz. Muhammed'in sünnetlerini uygulamada ve Ehl-i Beyt'e saygı göstermede çaba sarf eden İslâm Dünyası'nın akraba evliliği konusunda böyle bir bilinçle hareket ettiği düşünülebilir.

“*Akraba Evliliğinin Kültürel Nedenleri-Ankara Örneği*” adlı çalışmada anket uygulanan kişilerin bir kısmı akraba evliliği ile din arasında bir bağıntı kursa da tamamen dinî bir nedenle akraba evliliği yapılmadığı dikkat çekmektedir. Belki ileride yapılacak bir çalışmada böyle bir hipotezden hareket edilebilir. Bu çalışmada akraba evliliğine İslâm dininin bakışı konusunda araştırma kapsamındaki kadınların ve erkeklerin yarıdan fazlasının (%55 ve %60) görüşü akraba evliliğinin din tarafından desteklendiği yönündedir.

İslâmiyet öncesi Semavî dinlerden olan Musevilik/Yahudilik'te de bu dine inananların evlilik konusunda kendilerine yasaklanan kimseler vardır.³⁷

³⁵ Güvenç Bozkurt, İnsan ve Kültür.

³⁶ Kuran-ı Kerim, Nisa Suresi: 22 ve 23. Ayetler. Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali, (Prof. Dr. Süleyman Ateş), Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul.

³⁷ Hristiyanlık için de Tevrat'taki bu kural geçerlidir.

Bu kimseler hemen hemen Kuran-ı Kerim'deki evlenilmesi yasak kimseler listesiyle, süt anne ve süt kardeşler ayrı tutulur ise aynıdır. Kitab-ı Mukaddes'in Eski Ahit (Tevrat) kısmı Levililer Suresinde şu ayetler yer almaktadır: “ 6-Sizden hiç biri kendi yakın akrabasından birine onun çıplaklığını açmak için yaklaşmayacaktır; Ben Rab'ım 7-Kendi babanın çıplaklığını, ve ananın çıplaklığını açmayacaksın, senin anandır; onun çıplaklığını açmayacaksın. 8-Babanın karısının çıplaklığını açmayacaksın; o senin babanın çıplaklığıdır. 9-Kendi kız kardeşinin, babanın kızının, yahut ananın kızının çıplaklığını, evde doğmuş olsun yahut dışarıda doğmuş olsun, onların çıplaklığını açmayacaksın. 10-Senin oğlunun kızının, yahut kendi kızının kızının çıplaklığını, onların çıplaklığını açmayacaksın; çünkü onların çıplaklığı seninkidir. 11- Babanın karısının kızının çıplaklığını, babandan olan senin kız kardeşindir, onun çıplaklığını açmayacaksın. 12-Babanın kız kardeşinin çıplaklığını açmayacaksın; o senin babanın yakın akrabasıdır. 13-Ananın kız kardeşinin çıplaklığını açmayacaksın; çünkü senin ananın yakın akrabasıdır. 14-Babanın kardeşinin çıplaklığını açmayacaksın, onun karısına yaklaşmayacaksın, senin yengendir. 15-Kendi gelininin çıplaklığını açmayacaksın; oğlunun karısıdır; onun çıplaklığını açmayacaksın. 16-Kardeşinin karısının çıplaklığını açmayacaksın; o kardeşinin çıplaklığıdır. 17-Bir kadınla onun kızının çıplaklığını açmayacaksın: onun oğlunun kızını yahut kızının kızını, onun çıplaklığını açmak için almayacaksın; onlar yakın akrabadır; alçaklıktır. 18-Bir kadını kendi kardeşi üzerine, onu kışkandırmak, o hayatta iken kendi yanında çıplaklığını açmak için almayacaksın.”³⁸

Museviler arasında da akraba evliliği yapıldığının en önemli ve eski iki kanıtı, gene Tevrat'ta belirtilen, Hz. İsak'ın, amcasının kızı ile³⁹ ve onun oğlu olan Hz. Yakub'un ise dayısının kızları ile evlenmeleridir.⁴⁰ Akraba evliliğinin Yahudiler arasında yaygın olarak yapıldığına ilişkin bir bilgiye ulaşılmamıştır. Ancak İsrail'deki Müslüman ve Hıristiyan Arap nüfusun akraba evliliği yapma eğilimi çeşitli nedenlerden dolayı oldukça yüksektir.

³⁸ Kitab-ı Mukaddes, Levililer: 18/6-18. Bkz. Kitab-ı Mukaddes, Eski ve Yeni Ahit, (Tevrat ve İncil) Kitab-ı Mukaddes Şirketi yay., 1991, İstanbul.

³⁹ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin: 24/ 47-49.

⁴⁰ Kitab-ı Mukaddes, Tekvin: 29/13-20.

10- Sonuç ve Değerlendirme

Din, mitoloji ve tarih konularında yazılan eserlerden akraba evliliği olgusunun tarihin erken dönemlerinden beri görüldüğü anlaşılmaktadır. Akraba evliliğinin sosyolojik/antropolojik nedenleri vardır. Ensest/fücür de ilginç bir akraba evliliği türü olarak tarihin farklı dönemlerinde ve çeşitli toplumlarda izlenmiştir. Zamanımızda hemen hemen dünya genelinde yasaklanmış olan ensest/fücür olgusunun ortadan kalkmasında semavî dinlerin birinci derecede etkisi olmuştur. Türk kültürünün uzunca bir tarih dönemden beri içinde olduğu Müslümanlıkta ve diğer semavî dinlerde akraba evliliği yasaklanmamıştır. Toplumsal değişme süreçlerinde özellikle kentlerin ortaya çıkması ve ulaşım araçlarının insan hayatına girmesi ile akraba evliliklerinde bir azalma olmuştur. Bu gün akraba evliliğinin gündemde olmasındaki önemli neden, bu tür evliliklerde doğan çocukların bazı genetik rahatsızlıkları taşımalarıyla ortaya çıkan tıbbî bir durumdur.

Bir yanda kültür konuları üzerine yapılan çalışmalar devam ederken diğer yanda biyoloji, fizyoloji, kimya, genetik gibi temel tıp bilimlerinde kaydedilen gelişmeler kalıtsal olarak kan bağı akrabalıklarının evlilikler yoluyla sürmesinin sonuçlarına disiplinler arası yaklaşımı getirmiştir. Arkasında yüzlerce yıllık kültür birikimlerinin olduğu akraba evliliği, böylelikle, tıp sosyolojisi konusu olarak da ele alınabilecektir.